

אדר א' התשמ"ח

בס"ד

הארון - לב המשכן לפרשת תרומה

2. המשכן – מקום התוועדות לשם השלמת נתינת התורה
ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפרת כ"ה, כב
מבין שני הכרבים אשר על ארון העדת את
כל אשר אצוה אותך אל בני ישראל.
 עלת תמיד לדתיתכם פתח אהל מועד לפני כ"ט, מב-מג
ה' אשר אועד לכם שמה לדבר אליך שם.
ונועדתי שמה לבני ישראל ונקדש בכבדי. ל', ו
 ונתת אתו (- את מזבח הקטורת) לפני הפרכת אשר על ארון העדת לפני הכפרת אשר על העדת אשר אועד לך שמה.
 ... ונתת ממנה (- מן הקטורת) לפני העדת ל', לו
 באהל מועד אשר אועד לך שמה.

לאחר שנשלמה בניית המשכן, נזכרה התממשות דבר זה גם כן כמה פעמים:

3. ויקרא א', א

(א) ויקרא אל משה וידבר והנה אלו מאהל מועד לאמר:

4. במדבר ז'

(פט) ויבא משה אל אהל מועד לדבר אתו וישמע את הקול מדבר אלו מעל הכפרת אשר על ארון העדת מבין שני הכרבים וידבר אלו:

אף השם "**אוהל מועד**" החוזר פעמים רבות, אין משמעו אלא "**אוהל התוועדות**", האוהל שבו **נועד ה' עם משה ומצוהו אל בני ישראל.**

רש"י פירש כך אף את המילה "**מקדש**" הבאה בראש פרשתנו (כ"ה, ח):

5. רש"י

ועשו לי מקדש - לשון מועד, שאתקדש ואזדמן אליהם לדבר מתוכו, כדכתיב (כ"ט, מג) ונועדתי שמה לבני ישראל.

שים לב ללשון נופל על לשון בשלושה מן הפסוקים שהובאו למעלה: **מקור 2**

ונועדתי לך שם... מעל הכפרת... אשר על כ"ה, כב
ארון העדת.
לפני הכפרת אשר על העדת אשר אועד לך ל', ו
שמה.
לפני העדת באהל מועד אשר אועד לך שם לו
שמה.

הארון - לב המשכן, מקום העדות וההתוועדות
 הרמב"ן מקדים לפרשות המשכן הקדמה ארוכה, ונביא חלק מדבריו:

1. הרמב"ן

כאשר דיבר ה' עם ישראל פנים בפנים עשרת הדיברות, וציווה אותם על ידי משה קצת מצוות, שהם כמו אבות למצוותיה של תורה, כאשר הנהיגו רבותינו עם הגרים שבאים להתייחד, וישראל קיבלו עליהם לעשות כל מה שיצווה על ידו של משה וכת עמהם ברית על כל זה, מעתה הנה הם לו לעם והוא להם לא-לוהים כאשר התנה עמהם מתחילה... והנה הם קדושים ראויים שיהיה בהם מקדש להשרות שכינתו ביניהם, ולכן ציווה תחילה על דבר המשכן שיהיה לו בית בתוכם מקודש לשמו, **ושם ידבר עם משה ויצווה את בני ישראל. והנה עיקר החפץ הוא במשכן מקום מנוחת השכינה שהוא הארון, כמו שאמר (כ"ה, כב):** "ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפרת [מבין שני הכרבים אשר על ארון העדת את כל אשר אצוה אותך אל בני ישראל]". **על כן הקדים הארון והכפרת בכאן, כי הוא המוקדם במעלה**... וסוד המשכן הוא שיהיה הכבוד אשר שכן על הר סיני שוכן עליו בנסתר... והיה במשכן תמיד עם ישראל הכבוד שנראה להם בהר סיני, ובבוא משה היה אליו הדיבור אשר נדבר לו בהר סיני.

בראש דבריו מסביר רמב"ן את זמנה של מצות בניית המשכן, אחרי פרשות יתרו-משפטים.

התגלות ה' לישראל על הר סיני וקבלתם את עשרת הדיברות ואת המצוות שבפרשת משפטים נסתיימו בכריתת ברית בין ה' לישראל.

ברית זו מתוארת בסופה של פרשת משפטים (כ"ד, א-ח). עתה נוצר יחס חדש בין ה' לישראל: "מעתה הנה הם לו לעם והוא להם לא-לוהים", ויחס זה בין בני הברית ראוי להתבטא בבניית "מקדש להשרות שכינתו ביניהם" כביטוי מתמשך לאותה ברית.

אולם המשכן אינו ביטוי סטטי ליחס הברית הזה, אלא הוא המכשיר להמשכה והשלמתה של אותה ברית:

ישראל אמנם נכנסו לברית כגרים שהודיעו "קצת מצוות שהם כמו אבות למצוותיה של תורה", אך הברית תושלם רק כשתינתן לישראל התורה כולה, שאותה קיבלו עליהם מראש ב"נעשה ונשמע". ואכן, פעמים אחדות נזכר כי **תכלית עשיית המשכן היא לשמש מקום המשך ההתגלות למשה, לשם השלמת נתינת התורה:**

המקדש והארון

אפשר שכך יש לפרש גם את הפסוק המזכיר את ה"מקדש" בפרשתנו (כ"ה, ח-י) (אם כי הגמרא פירשה אותו כמתייחס למבנה כולו, ורשי מפרש "מקדש" – בית קדושה):

10. שמות כ"ה

ח ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם. ט ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל-כליו וכן תעשו. { ס } י ועשו ארון עצי שטים אמתים נחצי ארכו ואמה נחצי רחבו ואמה נחצי קמתו. יא וצפית אותו זהב טהור מבית ומחוץ תצפנו ועשית עליו זר זהב סביב. יב ויצקת לו ארבע טבעות זהב ונתתה על ארבע פעמתיו ושתי טבעות על-צלעו האחת ושתי טבעות על-צלעו השנית. יג ועשית בדי עצי שטים וצפית אתם זהב. יד ונבאת את-הבדים בטבעות על צלעת הארון לשאת את-הארון בהם. טו בטבעות הארון יהיו הבדים לא יסרו ממנו. טז ונתת אל-הארון את העדת אשר אתו אליך. יז ועשית כפרת זהב טהור אמתים נחצי ארכה ואמה נחצי רחבה. יח ועשית שנים קרבים זהב מקשה תעשה אתם משני קצות הכפרת. יט ועשה קרוב אחד מקצה מזה וקרוב-אחד מקצה מזה מן-הכפרת תעשו את-הקרבים על-שני קצותיו. כ והיו הקרבים פרושי כנפים למעלה סככים בכנפיהם על-הכפרת ופניהם איש אל-אחיו אל-הכפרת יהיו פני הקרבים. כא ונתת את-הכפרת על-הארון מלמעלה ואל-הארון תתן את-העדת אשר אתו אליך. כב ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפרת מבין שני הקרבים אשר על-ארון העדת את כל-אשר אצנח אותך אל-בני ישראל. { פ }

כלומר יתכן שניתן להסביר שמפסוק י' ואילך מפרטת התורה את צורתו של הארון, שהוא הנזכר נזכר בכינוי "המקדש" בפסוק ח'.

פסוק ט' - המפסיק ביניהם - הוא סיום הפסקה הראשונה, מעין סיומי הפסקאות שבהמשך הפרשה:

11. שמות כ"ה - סיום הציווי על בניית המנורה

(מ) וראה ונעשה בתבניתם אשר אתה מראה בהר:

12. שמות כ"ו - סיום הציווי על בניית הקרשים והיריעות

(ל) והקמת את המשכן כמשפטו אשר הראית בהר:

* יש לשים לב שזו הפעם היחידה בציווי על המשכן שנאמר לשון רבים - ועשו, בכל שאר המקרים ובפרט בציווי על הארון נאמר לשון יחיד "ועשית".

* גם בפסוק הבא בדברי הימים, ה"מקדש" הוא ארון הברית:

13. דברי הימים א' כ"ח, י

"ראה עתה כי ה' בחר בך לבנות בית למקדש, חזק ועשה".

שהרי בתחילת אותו פרק, אומר דוד לשרי ישראל:

14. דברי הימים א' כ"ח, ב

"...שמעוני אחי ועמי; אני עם לבבי לבנות בית מנוחה לארון ברית ה'".

השוואת שני הפסוקים מעלה שה"מקדש" הוא הארון,

הארון מכונה "ארון העדות" משום שבתוכו הונחה "העדות":

6. שמות כ"ה

(טז) ונתת אל הארון את העדת אשר אתו אליך

ופירש רשב"ם מהי העדות:

7. הרשב"ם על פס' ט"ז

"הלוחות, שהם עדות וברית בין הקב"ה לישראל, ולכן נקראו (דברים ט', ט) לוחות הברית".

(אולי ניתן להוכיח מהלשון "אשר אתו אליך" – בעתיד, שהציווי על בניית המשכן ניתן לפני חטא העגל).

כלומר על פי הרשב"ם ה"היוועדות" קשורה למקום ה"עדות":

במקום שבו מונחת העדות לברית שכרת ה' עם ישראל, שם תהא ההתוועדות בין ה' למשה על מנת להשלים ברית זו.

מכאן אנו מגיעים למסקנת דברי הרמב"ן, כי "סוד המשכן הוא שיהיה הכבוד אשר שכן על הר סיני שוכן עליו בנסתר... ובבוא משה היה אליו הדיבור אשר נדבר לו בהר סיני".

בהר סיני נצטווה משה על בניית המשכן, בהר סיני "הראה משה" את תבנית המשכן וכליו, למרגלות הר סיני נבנה המשכן ונחנך, ובבוא עת ההליכה מהר סיני אל המדבר, נטלו עמם בני ישראל אל נדודיהם את המשך ההתגלות, שראשיתה בהר, בדמות המשכן.

אם אכן זוהי תכלית המשכן, מובן כי הארון וכפורת הכרובים שעליו - מקום העדות ומקום ההתוועדות - הם לב לבו של המשכן ותמצית עניינו.

ואכן כך כתב רמב"ן בדבריו שהובאו לעיל:

"והנה עיקר החפץ הוא במשכן מקום מנוחת השכינה שהוא הארון".

ואף רשב"ם כתב בפירושו לפסוק י':

8. הרשב"ם על פס' י'

"בשביל הארון שהוא עיקר של 'ועשו לי מקדש' הוצרך לעשות משכן".

לא רק השם "אוהל מועד" מעיד על מרכזיות הארון במשכן כמקום ההתוועדות, אלא אף השם "משכן העדות", המופיע בראש פרשת פקודי (ל"ח, כא; ועוד פעמים אחדות בספר במדבר), שראבי"ע בביאורו הארוך פירשו כך:

9. ראבי"ע

ופירש למה נקרא 'משכן' (- "אלה פקודי המשכן - משכן העדת") בעבור הארון ששם לוחות העדות.

"אוהל מועד" ו"משכן העדות" הם אפוא שני שמות המציינים את שתי המטרות הקשורות זו בזו והמשלימות זו את זו שלהן נועד המשכן:

- להעיד על הברית שנכרתה,
- ולשמש מקום להתוועדות בין ה' לעמו בהמשך. שתי המטרות הללו קשורות בארון.

וכל הבית נקרא על שמו,

וגם רש"י על האתר מפרש :

15. רש"י על "לבנות בית למקדש"

"לא לבנות לו לדור בו כי השמים ושמי השמים לא יכללוהו אלא למקדש, לצורך הארון שנקרא מקדש דכתיב (במדבר י) ונשאו הקהתים נושאי המקדש והוא הארון...."

ויתכן לומר שהשם מקדש נובע מכך שהמקדש הוא מקום הארון.

יחודה של פרשת הארון

חשיבותו המכרעת של הארון במשכן באה לידי ביטוי בפרשה שהוקדשה למצוותו בכמה דרכים: - מקור 10

1. הוא הכלי הראשון שנצטוו על עשייתו, וכדברי רמב"ן: "הקדים הארון והכפורת בכאן, כי הוא המוקדם במעלה".

2. פרשת הארון, בת י"ג פסוקים, ארוכה מכל הפרשות המוקדשות לכלים האחרים של המשכן.

3. פתיחת הפרשה (כ"ה, ו) "ועשו ארון עצי שטים" - היא בלשון רבים, וכפי שהזכרנו לעיל, זו היא הפעם היחידה שבאה לשון רבים בציווי על כלי מכלי המשכן (וכבר בהמשכה של פרשת הארון נסוגה לשון הציווי אל היחיד "וצפית... ועשית... ויצקת...". וכך עד סוף הפרשה).

המדרשים והפרשנים מצאו בכך רמזים שונים. לדוגמא, המדרש בשמות רבה אומר:

16. שמות רבה

"מפני מה בכל הכלין כתוב 'ועשית' ובארון כתוב 'ועשו'? אמר ר' יהודה בר' שלום: אמר לו הקב"ה, יבואו הכל ויעסקו בארון, כדי שיזכו כולם בתורה"

והרמב"ן הסביר דברי חז"ל אלו ביתר פרוט:

17. הרמב"ן בד"ה "ועשו ארון"

"יחזור אל בני ישראל הנזכרים למעלה ואחרי כן 'וצפית אותו' 'ויצקת לו' וכולן בלשון יחיד... ויתכן שירמוז שיהיו כל ישראל משתתפין בעשית הארון בעבור שהוא קדוש משכני עליון, ומשיזכו כולם לתורה. לכו אמרו במדרש רבה: יבואו הכול ויתעסקו בארון, שיזכו בתורה. והעסק - שיתנדב כל אחד כלי זהב אחד לארון, או יעזור בצלאל עזר מעט או שיכוונו לדבר"

4. הארון אינו כלי שרת - אין נעשית בו כל עבודה.

בסיומן של הפרשות המצוות על בניית כלי מכלי המשכן מוזכרת בדרך כלל תכליתו:

18. תכלית הכלים

בסיום פרשת השולחן (כ"ה, כט) :

"ונתת על השלחן לחם פנים לפני תמיד"

לקראת סיום פרשת המנורה (שם לו) :

"והעלה את נרתיה והאיר אל עבר פניה"

אולם תכלית הארון היא אחרת (פסוק כא) : מקור 10

"ואל הארון תתן את העדת אשר אתן אליך"

אין זו עבודה, אלא מעשה חד-פעמי ההופך את הארון

ל"ארון העדות".

אף "שימוש" הקבוע אינו בעבודת הכהן אלא (פסוק כ"ב) :
"ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפרת..."

5. הארון הוא אחד מארבעה כלים במשכן שיש להם בדים לנשיאה. בנוסף אליו, ישנם בדי נשיאה גם לשולחן ולשני המזבחות. אולם הוא היחיד מביניהם שנאמר על בדיו (פסוק ט"ו): "בטבעת הארון יהיו הבדים לא יסרו ממנו." מקור 10

איסור הסרת הבדים מן הארון וטעמו

פסוק זה "בטבעת הארון יהיו הבדים, לא יסרו ממנו" נתפרש על ידי חז"ל כלאו:

19. יומא ע"ב ע"א

אמר רבי אלעזר: ...המסיר בדי ארון - לוקה

לאו זה מנאוהו מוני המצוות, והרמב"ם פסק זאת בהלכות כלי המקדש פ"ב הי"ג:

20. הרמב"ם בהלכות כלי המקדש פ"ב הי"ג

[יב] בעת שמוליכין את הארון ממקום למקום, אין מוליכין אותו לא על הבהמה, ולא על העגלות; ולפי ששכח דויד ונשאו על העגלות, נפרץ פרץ בעוזה. אלא מצוה לנוטלו על הכתף, שנאמר "כי עבודת הקודש עליהם, בכתף יישאו" (במדבר ז, ט).

[יג] כשנושאים אותו על הכתף, נושאים פנים כנגד פנים, ואחוריהם לחוץ, ופניהם לפנים. ונזהרין, שלא יישטו הבדים מן הטבעות: שהמסיר אחד מן הבדים מן הטבעות - לוקה, שנאמר "בטבעות, הארון, יהיו, הבדים: לא יסורו, ממנו" (שמות כה, ט).

ונשאלת השאלה האם פירוש הפסוק על פי הפשט מחייב מסקנה זו?

כבר בסוגיית התלמוד אנו מוצאים שיש מי שמתקיף את דברי ר' אלעזר:

21. יומא ע"ב ע"א

מתקיף לה רב אחא בר יעקב: ודלמא כי קאמר רחמנא הדקינהו ועבדינהו שפיר בדי שלא יסורו (- ושמא מה שאמרה התורה הוא: הדק אותם ועשה אותם היטב - את הבדים בתוך הטבעות - כדי שלא יסורו).

ואף החזקוני פירש כך:

22. החזקוני

ולפי הפשט, הבדים עומדים בדוחק בטבעות, שכשיהיו נושאים את הארון ויעלו הרים וירדו בקעות לא ירד הארון על כנפי נושאייו.

הסוגיה בתלמוד דוחה פירוש זה מטעם לשוני:

23. יומא ע"ב ע"א

מי כתב 'שלא יסורו'? (האם כתוב 'שלא יסורו').

כלומר, המשפט "לא יסרו ממנו" הוא משפט עצמאי המבטא שלילה, ואינו נראה כתכלית מה שנאמר לפניו או כהסבר לו.

כמו כן, אם צודק פירוש החזקוני, במה נשתנה הארון משאר הכלים הנישאים באמצעות בדים, שבהם לא נאמרה הדרישה להדק את הטבעות סביב הבדים?

האם בהם אין חשש שכאשר יעלו הרים וירדו בקעות ירדו הכלים הללו על כתפי נושאייהם?

לחזקוני פירוש נוסף המפקיע את פסוקנו מהיותו

איסור:

24. החזקוני:

דבר אחר: 'לא יסורו ממנו' לפי הפשט אין צורך בבדים אלו להסירם, כי אין בהם שום טירוד ודוחק בהם, לפי שהם בקודש הקודשים שאין יוצא ונכנס בו רק כוהן גדול... ביום אחד בשנה. אבל במזבח הנחושת הנתון בחצר, שהכול נכנסין ויוצאין בו, אם יהיו הטבעות (צ"ל: הבדים) תדיר בו יהיו טרודין ודוחקין הנכנסים והיוצאין. לפיכך אין צריך שיהיו שם אלא בשעת המסעות, כדכתיב (כ"ז, ז) "והיו הבדים על שתי צלעות המזבח בשאת אתו".

אולם על כך יש לשאול:

אם אין זה איסור להסיר את הבדים מטבעות הארון, מדוע מאריכה התורה ואומרת דבר שהוא מובן מאליו, ש"אין צורך להסיר את בדי?

ולכן נראים דברי ר' אלעזר, וההלכה המסירה את בדי הארון לוקה, משום שזהו לאו של תורה.

מהו טעמו של לאו זה?

גם כאן מצאו הפרשנים רמזים שונים, לדוגמה בעל ה"כלי יקר" רואה בבדים הנצמדים לארון תמיד ואין מוסרים ממנו את סמל הצמדת ישראל לתורה לדורות עולמים, ואלה דבריו:

25. ה"כלי יקר"

"ולא יסורו הבדים, כי הברית כרותה אמר ה' (ישעיה נ"ט כ"א) "לא ימוש מפיק ומפי זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם" וכמו שאמר ליהושע "לא ימוש ספר התורה הזה מפיק"

הרש"ר הירש לעומת זאת רואה בעובדה שאין להסיר מהארון את הבדים המהוים את האמצעי לנשיאת הארון ממקום למקום, סמל להיות התורה בלתי קשורה למקום, ובלתי מצומצמת בגבולות ארץ ומדינה:

26. הרש"ר הירש

"בדי הארון מסמלים את היעוד ואת התפקיד לשאת את הארון ומה שבתוכו אל מחוץ לתחומו כשהשעה צריכה לכך, מצות "לא יסורו הבדים" מבשרת לדורות את האמת שזאת התורה ותפקידה אינם מותנים דווקא באדמת הארץ שבת המקדש עומד עליה. הלאו של "לא יסור" כסמל לאי תלות התורה האלוקית בתנאים מקומיים מתבלט עוד יותר ע"י הניגוד אל כלי הקודש האחרים, ביחוד אל השולחן והמנורה, שלא נאמר בבדיהם "לא יסור". מובע בזה הרעיון, אמנם שולחן ישראל ומנורת ישראל – חייו הגשמיים בכל היקפם וחייו הרוחניים בשגשוגם - קשורים לאדמת ישראל (אינם אפשריים אלא בישיבת העם על אדמת ארץ הקודש), אבל לא כן תורת ישראל."

לעומת רמזים דרשניים הללו, הרי שבעל ספר החינוך נותן למצוה טעם טכני, ואומר:

27. ספר החינוך

"משורשי המצוה, לפי שהארון משכן התורה והיא כל עיקרנו וכבודנו, ונתחייבנו לנהוג בו כל כבוד וכל הדר בכל יכולתנו, על כן נצטוונו לבל נסיר בדי הארון ממנו, פן נהיה צריכים לצאת עם הארון לשום מקום במהירות ואולי מתוך טרדה וחפזון לא נבדוק יפה להיות בדי חזקים כל הצורך. ושמא חס ושלום יפול מידם – ואין זה כבודו. אבל בהיותם בו מוכנים לעולם ולא יסור ממנו, נעשה אותם חזקים הרבה ולא יארע תקלה בהם."

הרב אלחנן סמט מציע ללמוד את טעמו של האיסור על פי הפשט, מדברי הרמב"ם בהלכות כלי המקדש (פ"ב הלכות יב-יג) שהבאנו לעיל, שבהם מונה הרמב"ם את שתי מצוות הקשורות בסדר נשיאת הארון – מקור 20:

בעת שמוליכין את הארון ממקום למקום אין מוליכין אותו לא על הבהמה ולא על העגלות, אלא מצווה לנטלו על הכתף. ולפי ששכח דוד ונשא על העגלה נפרץ פרץ בעוזה. אלא מצווה לנשא על הכתף שנאמר (במדבר ז', ט) 'כי עבדת הקדש עליהם, בכתף ישאו'. כשנושאים אותו על הכתף, נושאים פנים כנגד פנים, ואחוריהם לחוץ ופניהם לפנים. ונזהרים שלא יישמטו הבדים מן הטבעות, שהמסיר אחד מן הבדים מן הטבעות לוקה, שנאמר: 'בטבעת הארון יהיו הבדים לא יסור ממנו'.

המצווה זו לשאת את הארון על הכתף דווקא, מבוארת בספר דה"א ט"ו, יג-טו, בסיפור העלאת הארון לירושלים.

לאחר כישלון ההעלאה הראשונה בעגלה, אומר דוד ללוויים שיעלו הם את הארון:

28. דה"א ט"ו, יג-טו

כי למבראשונה לא אתם, פרץ ה' א-להינו בנו כי לא דרשנו כמשפט.

ואז נאמר:

וישאו בני הלויים את ארון הא-להים כאשר צוה משה כדבר ה' בכתפם במטות עליהם.

והגמרא אומרת:

29. מסכת סוטה דף ל"ה ע"א

"דרש רבא מפני מה נענש דוד מפני שקרא לדברי תורה זמירות שנאמר "זמירות היו לי חוקיך בבית מגורי" (תהילים קי"ט) אמר לו הקב"ה דברי תורה שכתוב בהם "התעייף עיניך בו איננו" (משלי כ"ג) אתה קורא אותן זמירות הריני מכשילך בדבר שאפילו תינוקות של בית רבן יודעין אותו דכתיב 'ולבני קהת לא נתן כי עבדת הקדש עליהם וגו', ואיהו אתייה בעגלתא (והוא הביאו בעגלה)".

ומסביר רש"י:

30. רש"י

"לא נתן – עגלות משה לבני קהת לפי שיש עליהם לשאת בכתף כי לא היו ממונים אלא על דבר קדושת הארון והשולחן והמנורה ומזבח הזהב"

נשאלת השאלה, האם יש קשר בין מצוות העשה של נשיאת הארון בכתף לבין מצוות הלא-תעשה שלא להסיר את הבדים ממנו?

מסביר הרב סמט שאכן שתי המצוות קשורות זו בזו: האיסור להסיר את הבדים נועד למנוע שכחה של חובת הנשיאה של הארון בכתף, והרי הוא כגדר למצוות העשה "בכתף ישאו".

הימצאות הבדים בטבעות כל שעה מהווה תזכורת לכך שאת הארון יש לשאת אך ורק באמצעות בדי.

ואין זה מקרה יחיד שבו תפקידה של מצוות לא-תעשה הוא לשמש גדר וסייג למצווה אחרת (ובכך ישנה הוראה של התורה לחכמים להמשיך ולעשות סייג לתורה).

יש לכך דוגמאות רבות, כגון:

איסור בל ייראה ובל ימצא חמץ בפסח הוא גדר לאיסור החמור של אכילתו;

איסור עשיית פסל ותמונה הוא גדר לאיסור עבודה זרה;

ואף את הפסוק המסביר למה לא קיבלו בני קהת עגלות:
38. במדבר ז'

(ט) וּלְבְנֵי קֹהֵת לֹא נָתַן כִּי עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵהֶם בְּכֹתֵף יִשָּׂאוּ:
מסתבר שראב"ע יפרש 'עבודת הארון עליהם'.

נראה אפוא לאמר שהנשיאה בכתף היא חובה של מצוות עשה רק ביחס לארון, ואילו שאר הכלים נישאים בכתף מכוח היותם "כלי הקדש" - כלים נספחים לארון.

מעתה אין לדון על טעמו של איסור הסרת הבדים מטבעות הארון בנפרד מטעמה של חובת הנשיאה של הארון על הכתף באמצעות בדיו.

כלומר לשתי המצוות הללו טעם משותף, והוא שנשיאה על הכתף, מתוך יחס ישיר של האדם כלפי הארון הנישא על כתפו, מבטאת השתעבדות האדם לארון ולמה שמסומל בו.

כלומר, הבדים, שאינם מחוברים חיבור גמור לארון, אך דבקים בו ללא כל רשות של היפרדות ממנו, מסמלים את היחס האנושי הראוי כלפי "יושב הכרובים" שארון העדות מייצגו:

היצמדות ללא פשרה, נשיאה בעולו, הבעת הערצה כלפיו, השתעבדות לו ולמצוותיו. והעובדה שבדיו של הארון קבועים בו ואינם מוסרים ממנו בשום אופן, מכריז בעצם הופעתו כך על היותו נישא בכתף.

מבנה פרשת הארון

האם גם לפרשה בעלת אופי טכני כמו פרשת מצוות בניית הארון שאנו עוסקים בה יכול להיות מבנה ספרותי משוכלל? כפי שנראה מיד בעקבות הרב אלחנן סמט התשובה לשאלתנו היא חיובית.

לפרשת הארון ייחוד נוסף על אלה שהצבענו עליהם לעיל (בסעיף ב): פרשה כפולה היא:

בחלקה הראשון ציווי על עשיית הארון ואביזריו (הטבעות והבדים), ואילו בחלקה השני ציווי על עשיית הכפורת ואביזריה (הכרובים).

הפסוק האחרון, פסוק כב, חותם את שני הציוויים בציון תכליתם המשותפת של הארון והכפורת "ונועדתי לך שם...".

מחמת כפילות זו בפרשת הארון, ישנם הסבורים כי הארון והכפורת שני כלים הם, שמחמת קישורם זה לזה במציאות נכתבו גם ציווייהם בפרשה אחת בשכנות.

ניתוח המבנה של פרשת הארון יגלה את הזיקה בין שני חלקיה - בין שני חלקיו של הארון.

כמו במקרים אחרים שראינו בעבר, גם את פרשת הארון ניתן לחלק לשתי מחציות הניצבות זו מול זו בהקבלה ישרה. נציב כאן את טבלת המבנה של הפרשה:

איסור הנזיר באכילת ענבים הוא גדר לאיסור שתיית יין החל עליו. וכמובן ניתן למצוא דוגמות נוספות.

קשר זה בין שתי המצוות מיישב דבר שנתקשו בו אחדים ממפרשי הרמב"ם:

הכתוב "עבודת הקדש עליהם, בכתף ישאו" מתייחס לכאורה לעבודת הקהתים לשאת את כל כלי המשכן, כנאמר במדבר ג', לא "ומשמרתם הארץ והשלחן והמנרה והמזבחת וכלי הקדש אשר ישרתו בהם", ודרך נשיאתם של כלים אלו, באמצעות בדים ומוט, מתוארת בפרק ד' פסוקים ד-כ. מסיבה זו לא ניתנו להם כלל עגלות.

מדוע אפוא צמצם הרמב"ם את תחולתה של מצוות הנשיאה בכתף רק ביחס לארון?

הרב סמט מציע לענות על שאלה זאת בכך שמכיוון שרק על הארון, מבין כל הכלים שעליהם מופקדים הקהתים, חל איסור הסרת הבדים.

הרי שהאיסור, שהוא גדר למצוות הנשיאה בכתף, מגלה כי רק בארון קיימת מצוות עשה של נשיאה בכתף.

ואם כך יש לומר כי גם לשונו של הפסוק "עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו" מתייחסת לארון בלבד.

כמה פעמים בספר במדבר נזכר "הקודש" ביחס לעבודת הקהתים, ובמקומות אלו פירש ראב"ע בדרך כלל כי הכוונה לארון.

לדוגמה במדבר ג', כ"ח קרויים הקהתים "שמרי משמרת הקדש":

31. במדבר ג'
(כז) וְלִקְהַת מִשְׁפַּחַת הָעֶמְקָמִי ... שְׁמָרֵי מִשְׁמַרְתֵּי הַקֹּדֶשׁ:
ופירש ראב"ע:

32. ראב"ע
"הוא הארון. ונקרא קודש, כנגד המשכן".

בפרק ד' פסוק ד שם נאמר:

33. במדבר ד'
(ד) "זאת עבודת בני קהת באהל מועד קדש הקדשים",
וגם כאן פירש ראב"ע:

34. ראב"ע
"קדש הקדשים - הוא הארון".

בפרק י' פסוק כ"א נאמר:

35. במדבר י'
(כ"א) "ונסעו הקהתים נשאי המקדש, והקימו את המשכן עד באם"

ופירש ראב"ע:

36. ראב"ע
"נשאי המקדש - הוא הארון, והקימו הגרשונים והמררים את המשכן עד בוא הקהתים, ויכניסו מיד הארון אל מקומו".

על פי דבריו המפורשים של ראב"ע נוכל ללמוד גם במקום שלא פירש:

בפרק ד', בתאור פרוק כלי הקודש וכיסויים ע"י בני אהרון - לפני בא הקהתים, נאמר:

37. במדבר ד'
(ט"ו) "וכלה אהרן ובניו לכסות את הקדש ואת כל כלי הקדש"

ומסתבר כי ראב"ע יפרש (שלא כרש"י) כי "הקדש" - זה הארון, ו"כלי הקדש" הם שאר כלי המשכן.

39. טבלת המבנה של הפרשה – ע"פ הרב סמט

א הארון ובדיו (י-טז)	ב הכפורת והכרובים (יז-כא)	
(י) ועשו ארון עצי שטים... (יא) וצפית אתו זהב טהור. (י) אמתים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו...	(יז) ועשית כפרת זהב טהור אמתים וחצי ארכה ואמה וחצי רחבה.	עיקר הכלי ומידותיו
(יג) ועשית בדי עצי שטים וצפית אתם זהב. (יד) והבאת את הבדים בטבעת על צלעת הארון... (טו) בטבעת הארון יהיו הבדים לא יסרו ממנו.	(יח) ועשית שנים כרבים זהב... (יט) ועשה כרוב אחד מקצה מזה וכרוב אחד מקצה מזה מן הכפרת תעשו את הכרבים... (כ) אל הכפרת יהיו פני הכרבים.	התוספת לכלי
(טז) ונתת אל הארון את העדת אשר אתן אליך.	(כא) ואל הארון תתן את העדת אשר אתן אליך.	נתינת העדות
(כב) ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפרת מבין שני הכרבים אשר על ארון העדת את כל אשר אצוה אותך אל בני ישראל.		תכלית הכלי השלם

הבה נדון בהקבלות, ונעשה זאת מן הסוף אל ההתחלה:

נתינת העדות:

רש"י בפירושו לפסוק כא בד"ה "ואל הארון תתן את העדת" תמה:

40. רש"י בפירושו לפסוק כא

"לא ידעתי למה נכפל, שהרי כבר נאמר (בפסוק טז) 'ונתת אל הארון את העדת' ויש לומר שבא ללמד שבעודו ארון לבדו בלא כפורת יתן תחילה העדות לתוכו ואחר כך יתן את הכפורת עליו. וכן מצינו כשהקים את המשכן נאמר: ויתן את העדות אל הארון (שמות מ' כ) ואחר כך: וישם את הכפרת אל הארון מלמעלה".

ובאופן דומה פרשו רס"ג "אחרי אשר תתן אל הארון את העדות".

לעומת זאת רמב"ן מקשה על רש"י:

41. הרמב"ן

"ואם היה זה צוואה, משמעו יותר שאחר שיתן הכפרת על הארון, כאשר אמר, יתן בארון את העדות, כי ארון יקרא גם בהיות הכפרת עליו. ועוד כי יש לשאול ג"כ, למה החזיר (בפסוק הבא) אשר על ארון העדות, כי בידוע שהכרובים הם על ארון העדות, ומה צורך לפרש עוד כיון שאמר מעל הכפרת מבין שני הכרובים.

אבל פירושו, כי בעבור שיצוה בכרובים להיותם פורשי כנפים למעלה (בפסוק הקודם), ולא אמר למה יעשם כלל, ומה שישמשו במשכן, ולמה יהיו בענין הזה, לכך אמר עתה ונתת הכפרת עם כרוביו, שהכל דבר אחד על הארון מלמעלה, כי אל הארון תתן את העדות אשר אתן אליך, כדי

שיהיה לי כסא כבוד, כי אני אועד לך שם ואשכין שכינתי עליהם, ודברתי אתך מעל הכפרת מבין שני הכרובים, בעבור שהוא על ארון העדות."

הרב סמט על סמך ההשוואה בין שתי המחציות של תיאור הארון מסביר שלוחות העדות הנתונים בארון מצויים בזיקה אל שני חלקיו:

הן אל חלקו התחתון, המשמש להם ככלי קיבול, והן אל חלקו העליון - הכפורת - המשמש להם ככיסוי (וזה משמעות השורש כפ"ר).

לפיכך, מסתיים כל ציווי משני הציוויים בציון תכליתו - לשמש כלי לעדות, כלומר ללוחות הברית המעידים על הברית בין הקב"ה ובני ישראל.

הבדים והכרובים:

עוד מלמדת אותנו טבלת המבנה כי קיימת הקבלה בין בדי הארון לבין הכרובים שעל הכפורת. היחס ביניהם דומה ליחס שבין הארון לכפורת:

הבדים שניים הם והכרובים אף הם שניים, (אלא שהבדים עשויים עצי שטים מצופים זהב והכרובים עשויים זהב), הבדים מצויים על שתי צלעות הארון, והכרובים מצויים על שני קצות הכפורת;

הבדים צמודים לארון בתוך הטבעות ולא יסורו ממנו, והכרובים מהווים חלק מן הכפורת ועשויים ממנה מעשה מקשה (אם כי גם כאן ההקבלה מצביעה על השוני בין הבדים שצריכים להיות בטבעות הארון אך אינם מקשה אחת עם הארון, בעוד שהכרובים הם מקשה אחת עם הכפרת).

להשלמת הקבלה זו בין הבדים לבין הכרובים נביא את דברי הרמב"ם המתאר את דרך נשיאת הארון באמצעות בדיו על הכתף (שהבאנו לעיל): **מקור 20**

כשנושאים אותו על הכתף נושאים פנים כנגד פנים ואחוריהם לחוץ ופניהם לפנים.

ונראה שיש כאן השפעת תיאור הכרובים, כמו נאמר בפסוק כ"א: **מקור 10**

ופניהם איש אל אחיו (- פנים כנגד פנים) אל הכפרת יהיו פני הכרבים (- פניהם לפנים).

הארון והכפורת:

לסיום הדיון בהקבלות שבין המחציות נציין את המידות שניתנו הן לאורכו ולרוחבו של הארון והן לאורכה ולרוחבה של הכפורת, שהן אותן מידות.

לכאורה מידות הכפורת מיותרות.

מעצם הגדרתה ככפורת (=מכסה) לארון (=לתיבה), מסתבר שמידותיה יהיו כמידותיו.

הרב סמט מסביר שתפקידה של חזרה זו הוא כתפקידה של החזרה על נתינת העדות בסיומה של כל מחצית:

להביע שוויון ערך וחשיבות.

אין הכפורת רק מכסה לארון, אלא חלק מן המכלול שיש בו חשיבות בפני עצמו, ועל כן ראוי לחזור על מידותיו העצמיות.

משמעות המבנה:

הרב סמט מסביר את המשמעות רעיונית של מבנה פרשת הארון ושל הקבלת המחציות בפרשה באופן הבא:

42. הרב סמט

הארון הוא "ארון העדות" משום שבו נתונים "הלוחות שהם

חפצים בפני עצמם שאינם מחוברים חיבור אורגני לארון. מבחינה טכנית ניתן להפרידם ממנו. היצמדותם לארון היא מכוח מצוות לא-תעשה - "לא יסרו ממנו".

לפנינו תמצית ההבדל שבין המלאכים אשר "רגליהם רגל ישרה" (יחזקאל א', ז) ואינם בעלי בחירה, לבין האדם שדבקו בה' ובעול בריתו ומצוותיו היא מצווה עליו, וקיומה תלוי בבחירתו.

למרות ההבדלים בין שני חלקי הארון - שני צדדי הברית, הבדלים שהם מחויבי המציאות מפני שזוהי ברית בין א-לוהים ואדם, הכול בפרשת הארון אומר הדדיות:

המידות של הארון שהן הן מידותיה של הכפורת; ההקבלה בין הבדים לבין הכרובים;

המבנה הספרותי הכללי של הפרשה החצויה לשתי מחציות מקבילות זו לזו, ובעיקר נתינת העדות החוזרת בסופה של כל מחצית.

בעת שהוקם המשכן באחד לחודש הראשון בשנה השנית, החל הארון למלא את ייעודו, וכך היה סדר הפעולות שהפכוהו לביטוי ממשי של הברית (שמות מ' כ):

- (1) ויקח ויתן את **העדות** אל הארון
- (2) וישם את **הבדים** על הארון
- (3) ויתן את **הכפרת** על הארון מלמעלה.

עדות וברית בין הקב"ה לישראל" (רשב"ם), והארון הוא מקום ההתוועדות בין ה' למשה לשם המשכה והשלמתה של ברית סיני. יסודה של הברית בין ה' לעמו הוא בזיקה ההדדית ביניהם: "מעתה הנה הם לו לעם והוא להם לא-לוהים... ראויים שיהיה בהם מקדש להשרות שכינתו ביניהם" (רמב"ן). במוקדה של ברית זו, היוצרת קישור וחיבור בין שני הצדדים כורתי הברית - ה' וישראל - נמצאת "העדות" - לוחות הברית המעידים על ברית סיני ועל תוכנה. התגלות ה' לעמו בקול גדול אשר לא יספ רשומה מעתה על לוחות האבן הכתובים במכתב א-לוהים החרות על הלוחות. מסתבר שארון העדות כמכלול שלם נועד לבטא אותה זיקה הדדית של ברית בין ה' לעמו סביב "העדות" המצויה בלב אותו מכלול.

חלקו התחתון של הארון מציין את הצד האנושי בברית - את ישראל. ברית סיני החלה מנכונותם של ישראל להיכנס בברית ולקבל עליהם את מצוותיו של ה' (שמות י"ט, ה-ח). אף הארון כמבטא ברית זו, ראשית עשייתו היא בחלקו התחתון, שתכליתו לשמש כלי קיבול ללוחות העדות - להתגלות ה' ולמצוותיו, המצויות במוקד הברית שבין ה' לעמו.

"כי האדם עץ השדה" - הצד האנושי בברית מגולם ב"ארון עצי שטים", עצים שהיו נטועים בקרקע. אולם הברית עם ה' מאצילה על הצד האנושי מן ההוד הא-לוהי, ועל כן "וצפית אתו זהב טהור".

הבדים הקבועים בארון (העשויים אף הם עצי שטים מצופים זהב), אשר "לא יסרו ממנו", מייצגים את נשיאתו המתמדת על כתפי האדם, המטה שכמו לעול הברית, ומבטא בדרך הנשיאה הזו את הערצתו ל"יושב הכרובים" המתגלה מביניהם אל האדם.

אם אמרנו כי חלקו התחתון של הארון מייצג את "ישראל" העם, כחטיבה אחת שהיא בת ברית לא-לוהים, מייצגים הבדים את האדם הקונקרטי מישראל, שבכל דור דבק בנשיאת הארון על כתפיו.

חלקו העליון של הארון - הכפורת - מציין את הצד הא-לוהי בברית. הכפורת משמשת כיסא סמלי לא-ל הבלתי נראה, ועל כן היא עשויה זהב טהור. "מעל הכפורת" נועד ה' אל משה, והתגלותו מלווה בשני הכרובים - "מבין שני הכרובים" המהווים את מרכבת השכינה, כמו שאומר הרמב"ן:

"והנה הוא כמרכבה אשר ראה יחזקאל שאמר היא החיה אשר ראיתי תחת אלהי ישראל בנהר כבר ואדע כי כרובים המה (יחזקאל י כ), ולכן נקרא יושב הכרובים (ש"א ד ד), כי היו פורשי כנפים להורות שהם המרכבה נושאי הכבוד, וכמו שנאמר (דה"א כח יח) ולתבנית המרכבה הכרובים זהב לפורשים וסוככים על ארון ברית ה', כאשר הזכרתי (בהקדמה לפרשת תרומה)"

כשם שתפקיד ארון עצי השטים הוא לשמש כלי קיבול ל"עדות" - ללוחות, כך תפקיד הכפורת הוא **לכסות ולהגן** על אותה "עדות" מלמעלה. העדות היא הקושרת את שני חלקי הארון - את שני צדדי הברית, את הצד האנושי ואת הצד הא-לוהי.

כשם שהכרובים הם חלק בלתי-נפרד מן הכפורת, כך הבדים הם חלק בלתי-נפרד מן הארון שתחתיה. אלא שבכל זאת קיים הבדל ביניהם: הכרובים עשויים מקשה אחת עם הכפורת "מן הכפרת תעשו את הכרובים" - הפרדתם ממנה בלתי-אפשרית. אולם הבדים מושחלים בטבעות הארון, והם